

LLENGUA I SOCIETAT

Carles Montpart Tura

Ara fa justament quatre anys, al número 34 de maig de 2015, publicàvem en aquestes mateixes pàgines “A l’entorn de la llengua”, un article en què fèiem un repàs d’algunes de les novetats editorials relacionades amb la llengua catalana. Hi ressenyàvem obres, entre d’altres, de Joan Solà —de qui preniem el títol per a l’article— Albert Nualart, Pau Vidal, Rudolf Ortega i Enric Gomà. D’aleshores ençà han sortit altres llibres que mereixen el nostre comentari d’aquest mes.

L’IEC posa al dia la llengua

Des del punt de vista institucional, sens dubte que les dues grans novetats d’aquests darrers anys han estat la publicació de la *Gramàtica de la llengua catalana* (GIEC) (Institut d’Estudis Catalans, 2016) i de l’*Ortografia catalana* (OIEC) (Institut d’Estudis Catalans, 2017). Es tracta de dues importants obres col·lectives, llargament esperades, que venen a completar, amb el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC) (Institut d’Estudis Catalans, 1995, 1a edició / 2007, 2a edició),

la tríada de textos normatius del català modern.

No cal dir —com s’explica clarament al pròleg— que la *Gramàtica* té el seu origen, com també el va tenir el *Diccionari* en el seu moment, en la ingent obra normativa de Pompeu Fabra. Fabra va publicar la seva *Gramàtica catalana* l’any 1918, i la va revisar profundament el 1930 i el 1933. Ha passat, doncs, gairebé un segle i han calgut

més de vint anys de feina perquè aquesta nova gramàtica normativa sortís a la llum. En efecte, la Secció Filològica de l'IEC va començar a treballar en la seva elaboració l'any 1995, i per tant la seva confecció ha vist passar per la institució quatre presidències, les de Manuel Castellet, Josep Laporte, Salvador Giner i Joandomènec Ros. Els motius d'aquest retard són diversos —i entre ells els econòmics, que no han estat menors— però un de fonamental el constituïa la manca d'obres generals modernes sobre la llengua catalana que poguessin proporcionar informació de qualitat sobre els diferents aspectes que ha de presentar una gramàtica, especialment pel que fa als capítols de la morfologia i la sintaxi. Aquesta mancança es va cobrir de manera prou satisfactòria amb la publicació de la *Gramàtica del català contemporani* (3 vol. Empúries, 2002) obra magna dirigida pels lingüistes Joan Solà, Maria Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya.

La nova *Gramàtica* oficial és deutora també dels treballs d'adaptació de la proposta fabriana als diversos territoris de parla catalana i que ja havien esdevingut referents de la normativa gramatical en els seus àmbits respectius. Parlem de l'obra de Carles Salvador, Josep Giner, Manuel Sanchis Guarner i Enric Valor al País Valencià; de Francesc de Borja Moll i Marià Villangómez a les Balears, o de Pere Verdaguer a la Catalunya del Nord. Pel que fa al Principat, els treballs d'Antoni Maria Badia i Margarit, Albert Jané, Josep Ruai i Joan Solà, entre molts d'altres, també han estat indispensables en la confecció d'aquesta nova obra.

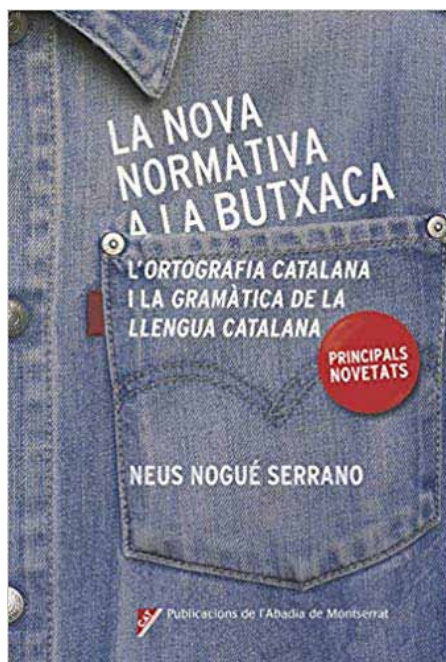
La primera *Gramàtica* oficial

Aquesta *Gramàtica*, que és la primera que redacta l'Institut d'Estudis Catalans (fins aleshores l'IEC havia adoptat com a pròpia la de Fabra), es presenta com a descriptiva i normativa alhora, però introdueix alguns criteris que representen una gran novetat. Com diu M. Teresa Cabré al seu text introductori, el model de la nova gramàtica "*continua la tradició fabriana, però va una mica més enllà. Es tracta d'un model composicional que admet la variació*" (p. XIV). I més endavant concreta que és composicional perquè recull solucions gramaticals de tota l'àrea de la llengua catalana, ja que l'Institut vol reflectir el conjunt de la llengua i que els parlants de tot el territori s'hi puguin sentir representats, i que admet la variació funcional o de registre en el sentit, "*que parteix de l'evidència que els parlants seleccionen usos diferents d'acord amb les característiques de cada situació comunicativa, ja sigui per raó del canal (escrit/oral) o ja sigui*

pel grau de formalitat que una situació requereix (formal/informal) (p. XIV). Pel que fa a l'aspecte normatiu, doncs, aquesta *Gramàtica* deixa de banda els conceptes de "correcte" i "incorrecte", molt propi de les gramàtiques prescriptives, i opta per la proposta de diverses solucions segons el territori i el registre del text. El usos lingüístics, doncs, passen a ser "adequats" o "inadequats" en funció d'una situació comunicativa determinada. Quan s'esmenta un ús "no acceptable" és que no es considera adequat en cap situació comunicativa.

La *Gramàtica*, que incloent-hi el índexs supera les 1.400 pàgines, s'estructura en tres grans parts: Fonètica i fonologia (cinc capítols); Morfologia flexiva i lèxica (7 capítols) i Sintaxi (23 capítols). Aquesta darrera part, la més extensa, és la que inclou més informació nova respecte de les gramàtiques anteriors, ja que és un dels aspectes de l'anàlisi gramatical en què més s'ha aprofundit en les darreres dècades. Tot i que és una obra destinada a un lector culte però no necessàriament especialitzat, i malgrat que les explicacions es presenten en un llenguatge relativament assequible, la *Gramàtica catalana* no és ni de lectura ni de consulta fàcil. Una bona manera d'aproximar-se al seu contingut i als seus elements més novedosos, i també als canvis que presenta la nova *Ortografia catalana*, són les obres de Jordi Ginebra i Serrabou, *La nova normativa de l'Institut d'Estudis Catalans. Guia pràctica* (Publicacions URV, 2017) i de Neus Nogué Serrano *La nova normativa a la butxaca* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2018).

En la primera, Jordi Ginebra opta per estructurar la seva obra en quatre apartats: 1/ *Construccions i usos admesos en la GIEC* (fins ara condemnats per la tradició o considerats incorrectes. Inclou 100 ítems); 2/ *Construccions i usos que no canvien en la GIEC* (malgrat haver estat objecte de debat. Inclou 25 ítems); 3/ *Altres: informació nova, aclariments, punts poc resolts* (inclou 50 ítems) i 4/ *Ortografia* (10 ítems). El llibre també presenta una aclaridora introducció sobre els diversos tipus de gramàtica i sobre els propòsits de la GIEC, així com un apèndix amb informació complementària. En les observacions que fa l'autor sobre la seva obra, Ginebra diu que "per a la presentació de les dades, en aquesta obra s'utilitza, per comoditat expositiva, les expressions "correcte" i "incorrecte". Cal recordar que, tal com es fan servir aquí, "correcte" significa "adequat a la llengua estàndard" i "incorrecte" "inadequat a la llengua estàndard". Aquest criteri terminològic no és

compartit per Neus Nogué a la seva *La nova normativa a la butxaca*, ja que, segons ella, la introducció de la variació dialectal i funcional en la nova gramàtica, i el fet d'utilitzar les contraposicions oral/escrit, general/especialitzat, molt formal/formal/informal/col·loquial i l'expressió "no acceptable" "no respon només a un canvi d'etiquetes. És el reflex d'un canvi de plantejament; d'un canvi [...] en la concepció de la norma; d'un canvi de mirada sobre els fets lingüístics. Per tot això considero molt important no "retraduir" les formulacions de la GIEC cap al llenguatge a què estàvem acostumats fins ara; la nova normativa ens convida a participar en aquest canvi de mirada assumint, encara que sigui a grans trets, les formulacions que hi estan aparellades" (p. 8-9). L'obra de Nogué està estructurada en 49 apartats, els quatre primers dedicats a l'ortografia, que comenten de manera clara i entenedora les novetats ortogràfiques i gramaticals més rellevants de les dues noves obres normatives de l'IEC. És enormement útil la part final de cada apartat, on l'autora fa comentaris una mica més específics del que s'ha exposat i dona la referència dels epígrafs de la *Gramàtica* i de l'*Ortografia* on es pot trobar la informació completa que s'ha resumit. També ajuda molt en la consulta dels continguts l'*Índex de paraules i conceptes* que es troba al final del llibre.

Malgrat la ràpida aparició d'aquests dos llibres, que pretenen facilitar l'accés a les novetats gramaticals i ortogràfiques al lector no especialitzat, el mateix Institut d'Estudis Catalans ha publicat en línia, i amb la mateixa intenció, una versió reduïda de la *Gramàtica* amb el nom de *Gramàtica essencial de la*

llengua catalana (GEIEC) (<https://geiec.iec.cat/>) i n'ha anunciat la pròxima edició en paper d'una altra de més resumida destinada al món educatiu (*Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana*).

Una Ortografia revisada

L'any 2017, un any després de la publicació de la *Gramàtica*, l'IEC editava en paper la nova *Ortografia catalana*, una obra que havia estat ratificada pel ple de la institució el 24 d'octubre de 2016 i que ja era consultable en el web de l'Institut des del 23 de novembre del mateix any. Les modificacions que inclou la nova ortografia ja han estat incorporades, doncs, tant a la nova *Gramàtica* com al *Diccionari de la llengua catalana*.

És sabut que l'ortografia d'una llengua es caracteritza per la seva arbitrarietat. Com escrivim un mot o un altre no deixa de ser una convenció. Ara bé, malgrat el seu caràcter epidèrmic, l'ortografia de qualsevol llengua acaba tenint una gran importància simbòlica perquè esdevé a ulls dels parlants la materialització de la seva llengua i, el que és més important, la garantia de la seva unitat escrita. Qualsevol llengua moderna que vulgui tenir un paper clau en la seva societat ha de disposar d'una ortografia unificada. Ara bé, l'ortografia també s'ha de posar al dia. És per això que l'IEC, l'any 2013, amb motiu del centenari de les *Normes ortogràfiques* (1913) de Pompeu Fabra, va creure necessari recollir en un sol document l'ortografia fundacional, les rectificacions que hi va fer el mateix Fabra, les introduïdes després de la seva mort i els acords ortogràfics presos per la Secció Filològica des de 1984. El resultat és el volum que comentem, *Ortografia catalana* (OIEC), algunes

de les novetats més remarcables de la qual són les següents:

1/ Reducció dràstica dels accents diacrítics (en porten només 15 mots monosíl·labs: *bé, déu, és, mà, més, món, pèl, què, sé, sí, sòl, són, té, ús, vós*)

2/ Duplicació de la *r* en alguns mots compostos i derivats: (*arrítmia, erradicar, ornitorrinc*, etc.)

3/ Canvis en l'ús del guionet en mots prefixats i compostos (*ex-directora general, sensepapers, contrarellotge, ex-pres*, etc.)

4/ Canvis en l'apostrofació (*l'anormalitat, l'asimetria*).

No cal dir que la modificació més polèmica, que va arribar a generar autèntics debats entre l'opinió pública, va ser la supressió de gran part dels accents diacrítics. A banda d'aquestes esmentades, hi ha altres canvis que afecten aspectes d'ús molt més minoritaris. És molt útil la "Llista d'exemples", de gairebé 100 pàgines, que inclou la nova

Ortografia, perquè el podem considerar, com diu Jordi Ginebra, "*un vocabulari complementari oficial*", ja que recull un bon nombre de mots de grafia vacil·lant que no recull el DIEC2, tant si són manlleus adaptats (*aiguagim, fitnes, gòspel*) o no adaptats (*cowboy, gruyère, kebab, mozzarella, hat-trick*), termes tècnics o científics (*cardioespasme*) o compostos o derivats (*extracomunitari, pintaungles, ausiasmarquà*).

Per acabar aquest apartat referit a la normativa de la llengua, esmentarem la publicació de l'11a edició, corregida i actualitzada, del *Manual d'ús de l'estàndard oral* (Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2017), de Josep Lacreu, un clàssic de la bibliografia valenciana que des de la seva primera edició, l'any 1990, ha esdevingut un manual de referència per als usos orals estàndards, no només en l'àmbit valencià, sinó per a tot el territori de llengua catalana.

Mots que es perden

Juntament amb l'ortografia, el lèxic és l'altre component de la llengua que sovint genera més controvèrsia entre els parlants. Quines paraules són catalanes i quines no, o quines ho són més que unes altres, constitueixen sovint l'espurna d'enceses converses que acaben derivant en una discussió sobre la genuïnitat dels mots i, molt sovint, sobre el futur mateix de la llengua. En aquesta línia, i seguint el model d'obres com *En perill d'extinció. 100 paraules per salvar* (Empúries, 2005), de Pau Vidal, és una autèntica delícia la lectura de *Control de plagues* (Pòrtic, 2018) d'Enric Gomà (Barcelona, 1963), un llibre en què l'autor ha seleccionat i comentat amb fina ironia noranta-

dues paraules —totes, menys dues, "lot", en el sentit de "llanterna", i "enfermetat", absolutament correctes— que segons el seu criteri cal bandejar del nostre ús quotidià (*92 paraules catalanes per fumigar* és el subtítol del llibre) i substituir per les seves equivalents més genuïnes. El punt de partida de Gomà és el català quotidià, comú, espontani, el que ell mateix defineix com a "natural" o "de tota la vida" i que l'autor ha après de petit en una àrea que, centrada en Barcelona, s'allarga fins al Vallès i el Maresme. En contraposició, Gomà mostra la seva aversió —expressada sempre de forma educada, però també irònica i mordaç quan cal— cap a les paraules afectades, pedants, rebuscades o que s'acosten innecessàriament a les seves equivalents castellanes. De vegades, però, passa al contrari: per separar-nos de formes semblants al castellà acabem fent servir mots estranys a l'ús més habitual. Vegem-ne alguns exemples (el primer és el que Gomà fumigaria): *afilador/esmolet; apropar/acostar; arranjar/arreglar; avena/civada; boda/casament; camiseta/samarreta; cercar/buscar; contagiar/encomanar; digerir/pair; doctor/metge; encontre/trobada; entrecot/mitjana; hematoma/blau; marxar/anar-se'n; oxidar/rovellar; ràpid/de pressa; realitzar/fer; sabor/gust; tenda/botiga; Verge/Mare de Déu*.

En paraules de l'autor, aquests mots "*són plagues que s'han de controlar mitjançant una fumigació amb criteri. No s'han d'exterminar. Perquè totes aquestes paraules fagocitadores de la naturalitat tenen l'hàbitat propi en el català literari, el periodístic, el tècnic, l'administratiu. Cal que convisquin totes dues possibilitats, cadascuna en el seu àmbit. No ens hem d'expressar*

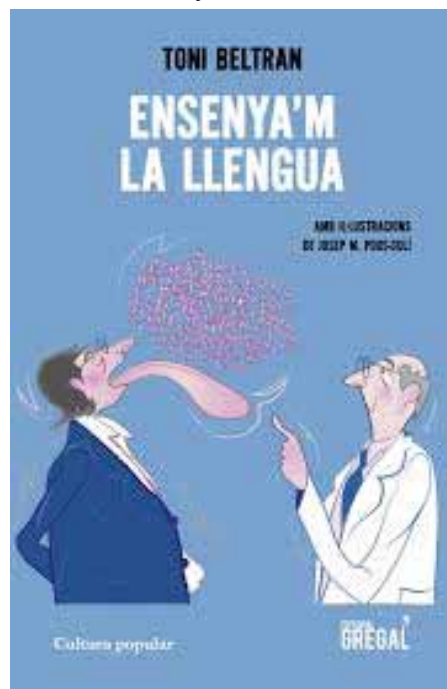

col·loquialment com si estiguéssim presentant un telenotícies o omplint una instància. Quan es barregen registres, la llengua és un orgue de gats" (p. 12). Un crit d'alerta, doncs, contra el calc i l'empobriment, servit amb breus articles on hi trobem anècdotes quotidianes, comentaris faceciosos sobre elements de la cultura popular i, rellegant-ho tot, la passió de l'autor per la llengua i especialment pels diccionaris.

Amb una intenció semblant a la d'Enric Gomà, Toni Beltran (Matadepera, 1955), que exerceix des de fa més de tres dècades de metge d'atenció primària a Sant Feliu de Guíxols, ha publicat *Ensenya'm la llengua* (Gregal, 2018). En aquest cas es tracta d'un exhaustiu recull de vocabulari i de llenguatge popular al voltant de la salut, els remeis i les malalties. El text, acompanyat d'unes divertides il·lustracions de Josep M. Pous-Culí, s'organitza a partir dels diversos elements del cos humà (la pell, el sistema muscular i esquelètic, el cor i la sang, l'aparell respiratori, la boca, l'aparell digestiu, els òrgans sexuals, els sentits, el cap i el cervell) i recull i comenta una gran quantitat de vocabulari i fraseologia popular una gran part del qual s'ha perdut o es fa servir molt poc. La uniformització que ha suposat l'escolarització en català ha derivat en una pèrdua de vocabulari i expressions que només la transmissió oral poden garantir. A la introducció, Toni Beltran fa la següent recomanació: *"Els metges, a part de diagnosticar—curar (si es pot)—, alleugerir i consolar, han de procurar no espantar els seus malalts amb paraules massa tècniques i enrevessades. El coneixement d'un llenguatge planer i col·loquial per part del personal sanitari afavoreix la seva relació amb els pacients i*

usuaris" (p. 16). No estic segur que a les facultats de Medicina això es tingui gaire en compte.

Tot i que va més enllà d'un recull de paraules com els que hem comentat fins ara, també té el seu interès el llibre *1001 Curiositats del català parlat i escrit* (L'Arca, Redbook Ediciones, 2018), del filòleg, corrector i assessor lingüístic Jaume Salvanyà (Mataró, 1976).

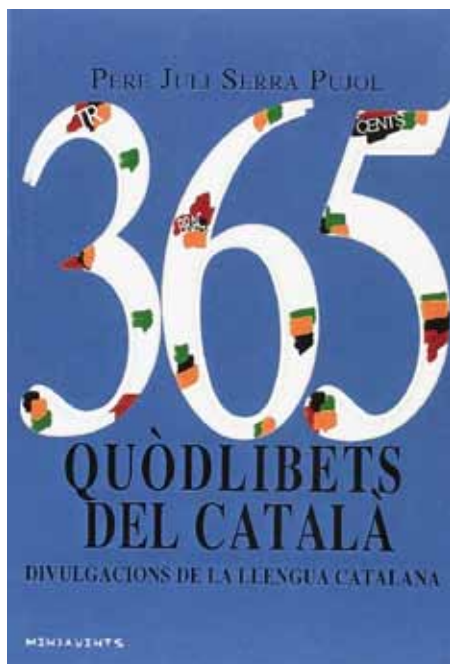

L'autor, especialment interessat en el registre col·loquial de la llengua, organitza el contingut del llibre a través de set blocs temàtics (la llengua i les variants; la descripció i regulació de la llengua; vocabulari i fraseologia; cultura i mitjans de comunicació; de la dècada del 1980 ençà; relacions entre el català i el castellà i jugar amb la llengua) i recull una gran quantitat d'informació curiosa, sovint poc coneguda, al voltant d'aquests diversos eixos temàtics. Una petita enciclopèdia per als col·leccionistes de dades sobre la llengua catalana.

Articulisme al voltant de la llengua

En el nostre article al qual fèiem referència en començar aquest text, "A l'entorn de la llengua", comentàvem la llarga tradició de publicar articles a la premsa sobre llengua catalana que hi ha hagut al nostre país. Des de Pompeu Fabra amb les seves *Converses filològiques*, publicades a "La Publicitat" entre 1919 i 1928, fins als reculls d'Albert Nualart *Això del català* (Columna, 2010) i *Un tast de català* (Columna 2011), amb col·laboracions que van veure la llum als diaris "Avui" i "Ara" entre 2009 i 2011. A l'endemig, els articles d'Eduard Artells a "Serra d'Or", publicats amb el títol de *Llenguatge i gramàtica* (Editorial Barcino, 1969-71), els d'Albert Jané, escrits també al diari "Avui" i recollits als quatre volums titulats *El llenguatge. Problemes i aspectes d'avui* (Edhasa, 1977-1980), o els del mateix Joan Solà compilats als volums *A l'entorn de la llengua* (Laia, 1977), *Parlem-ne. Converses lingüístiques* (Proa, 1999) o *Plantar cara* (La Magrana, 2009), amb textos publicats al "Diario de Barcelona" i al diari "Avui".

Dins d'aquesta tradició, doncs, esmentem-ne uns altres dos de més recents. D'una banda, el recull *Un rèquiem pel catanyol* (Grup Malhivern, 2013), de Jordi Sedó (Barcelona, 1954), que aplega articles publicats a la revista "Escola Catalana" entre els anys 2002 i 2012. En aquest cas, els textos tenen una clara voluntat didàctica i de contribuir a la dignificació de l'ús oral i escrit de la llengua, i van dirigits als diversos professionals de l'ensenyament per tal d'aclarir-los dubtes sobre la pertinència o genuïtat de multitud de

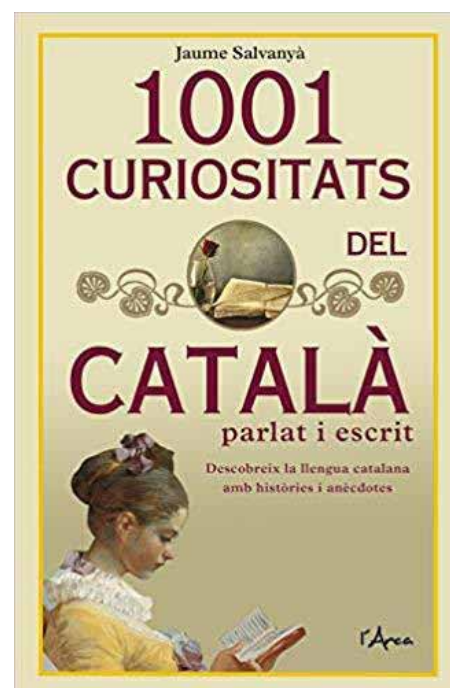
mots, locucions o construccions sintàctiques. Articles clars, ben documentats i pulcrament escrits. Més recent, però amb la mateixa intenció, és el llibre *365 Quòdlibets del català* (Edicions Documenta Balear, 2018), de Pere Juli Serra Pujol (Ciutat de Mallorca, 1959), amb l'afegit, en aquest cas, que, donada la procedència geogràfica de l'autor, tenim força informació —sovint poc coneguda pels lectors principatins— sobre usos i dubtes particulars referits català balearic. El llibre el conformen 365 textos breus (els "quòdlibets", és a dir, les diverses qüestions a dilucidar), agrupats en cinc apartats: temes històrics; fonètica i fonologia; ortografia i morfologia i sintaxi i lèxic. Es tracta d'un llibre de consulta molt útil i pràctic pel fet que les qüestions que s'hi tracten provenen dels dubtes que ha hagut d'aclarir l'autor als aprenents al llarg de la seva llarga carrera en el món de l'ensenyament de la llengua. Pere Juli Serra és autor també dels llibres *Els mots en desús del català*

de Balears (Lleonard Muntaner Editor, 2010) i *Aplec d'etimologies suggeridores per a lectors curiosos* (Leonard Muntaner Editor, 2018).

La llengua i els parlants

Per acabar, fem una breu referència a algunes obres de recent publicació sobre la relació que, tant en el transcurs de la història com actualment, han tingut i tenen els parlants del català amb la seva llengua. La llengua, com és evident, no és només gramàtica i normativa, o lèxic, sinó que és —principalment i sobretot— un element clau de socialització i, en definitiva, el vehicle que conforma una visió particular del món. Un bon resum de l'evolució de l'ús del català des del punt de vista de la història social és el llibre *Aproximació a la història social de la llengua catalana* (Bromera, 2018), de Brauli Montoya (Novelda, 1956), doctor en Filologia Catalana i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. L'assaig, que organitza el seu contingut en quatre parts (L'ascens, segles IX-XIII; Plenitud, segles XIV-XV; Replegament, segles XVI-XVIII i La represa interrompuda, segles XIX-XXI), parla de la llengua amb relació a la consciència col·lectiva que manifesten els seus parlants i als

usos i formes en què es concreta al llarg de la història. Veurem, doncs, el camí de la progressiva emancipació del català de la seva llengua mare, el llatí, el seu accés a l'escriptura i al registre culte — amb els papers decisius de Ramon Llull i de la creació de la Cancelleria Reial— així com l'elaboració d'un estàndard comú per a tots els territoris, i també assistirem al viatge invers, el del replegament de la llengua per causes polítiques fins a arribar a la seva persecució i prohibició. Finalment s'enceta

Editorial DG

Creiem que hi ha un espai comú entre la narrativa, la filosofia i l'assaig

Per parlar del projecte que t'agradaria publicar, posem-nos en contacte a través de

jadub66@gmail.com

un procés de represa de la normalitat, tant en el sentit de la seva legitimació com en de la seva fixació gramatical i lexicogràfica. Un procés que ha patit diverses interrupcions i en el qual encara estem immersos. Un assaig breu però alhora molt complet que ens dona la informació essencial que necessitem per entendre les vicissituds que ha sofert el català des dels orígens fins als nostres dies.

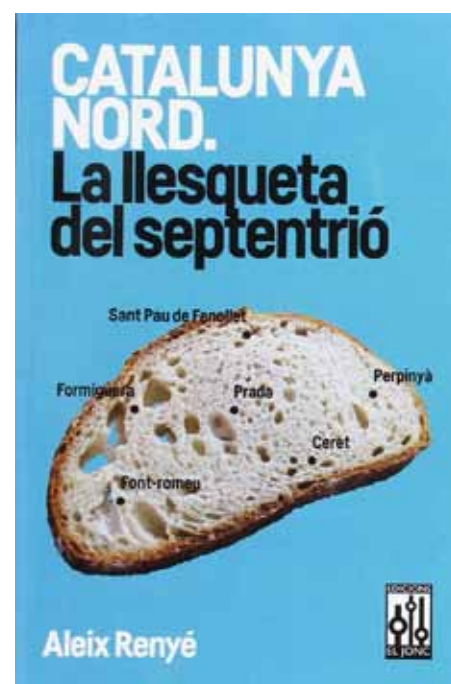
Un bon complement d'aquesta història social és *En defensa de la llengua* (Angle Editorial, 2016), de Rudolf Ortega (Barcelona, 1970), un llibre en què l'autor recopila diversos discursos, manifestos i altres textos decisius en la història del català escrits entre mitjans del segle XVIII i principis del segle XXI. Una tria difícil, ja que com manifesta l'autor, "si alguna cosa ha produït la llengua catalana en els darrers tres-cents anys han estat, precisament, documents apologetics de la més variada condició, de cartes personals a articles a l'exili, de discursos públics a textos legals, de pasquins anònims a manifestos amb centenars de firmes. Tot sembla suggerir que, mentre no s'assoleixin unes condicions socials i polítiques suficients per al català, hi seguirà havent, en un registre o altre, qui en faci la defensa" (p. 15-16). Els textos que hi podem trobar —finalment n'hi ha trenta-sis— van des d'un fragment de les *Instruccions per a l'ensenyança de Minyons* (1749), de Baldiri Reixach, fins al discurs de Joan Solà al Parlament de Catalunya (2009), passant, per posar només alguns exemples, pel discurs de Milà i Fontanals als Jocs Florals (1859), el discurs d'Àngel Guimerà a l'Ateneu Barcelonès (1895), els discursos de Pompeu Fabra (1934) i Josep

Carner (1948) als Jocs Florals, el Manifest d'*Els Marges* (1979) o el discurs de Quim Monzó a la Fira del Llibre de Frankfurt (2007). Un llibre molt útil perquè reuneix i posa a l'abast, i amb una adaptació a la llengua actual pel que fa als textos més antics, uns documents que malgrat que són accessibles a través de diverses fonts, no sempre eren fàcils de localitzar per als lectors no especialitzats.

Catalunya Nord, País Valencià, Catalunya

Acabem l'article amb la recomanació de tres títols més, tots força recents, que ens poden donar una visió calidoscòpica de la situació actual de la relació sempre conflictiva entre els parlants del català i la seva llengua. Per tenir informació de primera mà, i realista, de la situació de la llengua catalana a les comarques nord-catalanes és molt interessant *Catalunya Nord. La llesqueta del septentrió* (Edicions El Jonc, 2017), del periodista i activista en favor de l'ús del català al Rosselló Aleix Renyé (Lleida, 1955). Després d'instal·lar-se a la Catalunya Nord com a refugiat polític a partir de 1981, i d'integrar-se plenament en el món del que en podríem dir la "resistència" lingüística, la visió que ens dona Renyé, i que resumeix esplèndidament a la seva Introducció és aquesta: "La

recuperació del sentiment d'identitat autòctona i la identificació amb el conjunt de Catalunya i els Països Catalans ha augmentat sensiblement a la Catalunya Nord. Malauradament, aquesta revifalla sentimental—prepolítica, es podria dir— per formar part de la comunitat catalana—que s'accelera al ritme dels vents nacionals i polítics del sud de l'Albera— no va acompanyada per un reviscolament de l'ús familiar, social i públic de la llengua catalana que està, ja, sota el llindar del que molts sociolingüistes consideren el mínim imprescindible per a la supervivència d'una llengua [...] Crec, sincerament, i voldria equivocar-me que la Catalunya Nord esdevindrà lingüísticament —si res no canvia ràpidament, en una generació— com gran part del País Basc o Irlanda. La culminació d'un genocidi o suïcidi lingüístic està gairebé a tocar, amb quelques illots socials i/o cultes resistents, on el català perviurà amb un ús més o menys nostàlgic" (p. 17-18). Al

llibre hi trobarem molta informació valuosa sobre la història més recent de la precària situació del català en aquest territori i sobre les diverses iniciatives que s'ha dut a terme durant les darreres dècades per frenar el que a hores d'ara ja sembla un procés de substitució lingüística irreversible. Els articles inclouen també consideracions interessants sobre l'actual "procés" vistes des de l'òptica nord-catalana. Només per la reflexió que ens hauríem de fer els "catalans del sud" sobre la nostra actitud lingüística quan travessem la frontera i trepitgem "França", ja és un llibre que val la pena llegir.

Dues reflexions més sobre aquest mateix tema són els altres dos

títols. D'una banda, i des d'un punt de vista valencià, el llibre de Ferran Suay (València, 1959) *Parlants fets i drets* (Voliana Edicions, 2018), en què l'autor recull articles escrits des del 2009 en diversos periòdics, diaris electrònics o en el seu blog personal, i on estudia des d'una perspectiva psicològica la sovint conflictiva relació entre els parlants i la llengua catalana: hi analitza i desemmascara tots aquells mecanismes que menen el valencianoparlant a acceptar acríticament tant una submissió lingüística individual com una subordinació institucional. I ho fa en un estil directe, sense pèls a la llengua i sense concessions a un llenguatge políticament correcte. El llibre inclou un aclaridor prefaci a càrrec de Josep Enric Escribano i un brillant pròleg de Joan Francesc Mira.

Ferran Suay, que és professor de Psicobiologia a la Universitat de València, havia publicat abans, juntament amb Gemma Sanginés, *Sortir de l'armari lingüístic. Una guia de conducta per a viure en català* (Angle Editorial, 2010), on es donaven consells lògics i pràctics per millorar la nostra conducta lingüística i per aprendre a viure en català sense traumes. En la mateixa línia s'inscriu el recent *Manual d'autoajuda per a catalanoparlants* (Cossetània Edicions, 2019), d'Andreu González Castro (l'Hospitalet de Llobregat, 1974). Un llibre que, a partir d'un diagnòstic sociolingüístic de la situació actual de la llengua catalana, vol ser un estímul per a la resistència lingüística. Per a l'autor, "ens cal una actitud no ja només de resistència a parlar la llengua de l'interlocutor en situacions en què la comunicació està assegurada, sinó una actitud d'afirmació constant"

(p.7). L'obra, per tant, desmunta molts prejudicis i presenta arguments i estratègies per fer front a la dimissió lingüística tan habitual que es produeix entre la població catalanoparlant, perquè només aquesta actitud de fidelitat a la llengua —diu l'autor— podrà assegurar la viabilitat futura del català. En aquest sentit, Andreu González, en sintonia amb el que hem comentat respecte de la situació del català a la Catalunya Nord, afirma el següent: "En un futur no gaire llunyà, si es vol preservar el català, s'haurà d'acabar amb el bilingüisme forçós. Es pot funcionar amb el català com a llengua oficial única o que ho sigui de facto, però la persistència de la situació actual (alerta, que el problema no és de competències, sinó de comportament lingüístic) farà que la minorització sigui creixent" (p. 124). Una veu d'alerta que s'afegeix a tantes d'altres que s'han expressat darrerament (per exemple la de Pau Vidal a *El bilingüisme mata* (Pòrtic, 2015), obra de la qual el llibre que comentem n'és força deutor) i que el conjunt de la comunitat catalanoparlant hauria de tenir molt en compte.